

Вченими розроблені численні принципи бюджетного процесу на мікрорівні [1, 2, 4]. Основними принципами бюджетування для підприємств портової діяльності вважаємо принципи безперервності бюджетного процесу, формування єдиної бази даних бюджетування, управлінського і бухгалтерського обліку, застосування балансового методу, багатоступінчастого аналізу витрат і маржі, бюджетування по напрямках витрат і по основних видах портової діяльності. До важливих принципів організації бюджетного процесу на мікрорівні доцільно також віднести принципи взаємозв'язку, самостійності, об'єктивності, ефективності, розвитку, зіставності і порівняльності, стабільності, реальності, плановірності і пропорційності, гнучкості, системності, пріоритетності, економії, відповідальності, контролю тощо.

Висновки дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. На сьогоднішній день бюджетні механізми використовуються відокремлено від стратегічного управління в сфері портової діяльності, слабо узгоджені з реалізацією стратегії розвитку портового комплексу України. Зазначена ситуація значною мірою пов'язана з формуванням та реалізацією державної регуляторної політики, яка має бути спрямована на зменшення втручання органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у діяльність портових підприємств, усунення правових адміністративних, економічних та організаційних перешкод розвитку їх господарської діяльності, зокрема бюджетного процесу. В процесі реалізації стратегії портового підприємства, важливе значення має бюджетування мікрорівня як інструмент ефективного використання економічних ресурсів та контролю отримання запланованих результатів. У подальшому

необхідно приділити увагу проблемам формування скоординованої й ієрархізованої системи бюджетування портових підприємств. Обумовлюється це вимогами реалізації концепції ефективного управління ризиками, що в умовах реформування набула особливої актуальності для сфери функціонування портового комплексу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента: в 2 томах / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-центр, 2001. – 1248 с.
2. Колісник О.Я. Бюджетна безпека у забезпеченні стратегії соціально-економічного розвитку держави: автореф. дис... канд. наук: 08.00.08/ О.Я.Колісник. - 2009. – 22 с.
3. Котлубай О.М. Теорія і методологія розвитку транспортно-технологічних систем перевезення вантажів / О.М. Котлубай. – Одеса: ІПРЕД НАН України, 2012. – 200 с.
4. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: [монографія] / Л.В. Лисяк. – К.: ДННУАФУ, 2009. – 600 с.
5. Организационно-правовые основы функционирования морехозяйственного комплекса Украины: монография / Под ред. О.Н. Кибик, О.П. Подцерковного. – Одесса: Фенікс, 2012. – 159 с.
6. Примачев Н.Т. Предпринимательство в торговом судоходстве / Н.Т. Примачев, Н.Н. Примачева, О.Ю. Вовк. – Одесса: ОНМА, 2008. – 376 с.
7. Чекаловец В.И. Современные принципы управления и организации в морских портах / В.И. Чекаловец. – Одесса – Ильичевск: ОГМУ, 2000. – 36 с.

*Рецензент д.е.н., професор НУ «ОЮА» Кібік О.М.
Експерт редакційної колегії д.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.*

УДК 338.512

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

*Уткіна Ю. М., к.е.н., доцент,
Жуган Н. О., магістр (УкрДАЗТ)*

У статті розглянуто питання застосування системного підходу до управління витратами промислових підприємств на сучасному етапі розвитку економічної системи України. Визначено, що системний підхід до управління витратами підприємства можна визначити як сукупність елементів, структури, завдань, технології, які взаємодіють між собою з метою цілеспрямованого формування і використання витрат для підвищення ефективності функціонування підприємства.

Ключові слова: витрати, управління витратами, системний підхід, підприємство, витрати виробництва.

УПРАВЛЕНИЕ ЗАТРАТАМИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ

Уткина Ю. М., к.э.н., доцент,
Жуган Н. О., магистр (УкрГАЗТ)

В статье рассмотрены вопросы применения системного подхода к управлению затратами промышленных предприятий на современном этапе развития экономической системы Украины. Определено, что системный подход к управлению затратами предприятия можно определить как совокупность элементов, структуры, задач, технологии, которые взаимодействуют между собой с целью целенаправленного формирования и использования расходов для повышения эффективности функционирования предприятия.

Ключевые слова: *затраты, управление затратами, системный подход, предприятие, издержки производства.*

COST MANAGEMENT IN ENTERPRISES

Utkina Y. M., associate Professor of,
Zhugan N. O., magistr (UkrDAZT)

The article considers the application of a systematic approach to managing costs at industrial enterprises at the present stage of development of the economic system of Ukraine. It is proved that the system approach to the enterprise's expenses management can be defined as a set of elements (forecasting, planning, regulation, organization, preparation, motivation, accounting, analysis, management, monitoring), structure, tasks, technologies that interact with the aim of targeted development and use of expenditures to increase of efficiency of functioning of the enterprise. It is determined that for a detailed study and analysis of influence of various factors on the expenses necessary to create a unified system of cost management, which will provide successful functioning of the enterprise market, production of competitive products and the presence of profit. Imperfect, in our opinion, the system of information provision of cost management, because excessive focus on costs, their structure, specific weight, but they do not directly connect any income or profits.

Keywords: *costs, cost management, system approach, business, production costs.*

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими чи практичними завданнями. Підприємство будь-якої форми власності під час своєї діяльності здійснює певні витрати (матеріальних, нематеріальних, грошових і трудових ресурсів), пов'язані з простим і розширеним відтворенням основних та оборотних засобів, виробництвом і реалізацією продукції, наданням послуг, виконанням робіт, соціальним розвитком колективу тощо.

Управління витратами доцільно у всіх сферах діяльності підприємства й має велике значення та цінність для всіх місць виникнення і центрів витрат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми управління витратами на підприємствах розглядаються у дослідженнях багатьох вчених. Зокрема, слід виділити роботи Цимбалюк Л.Г. [10], Шегди А.В. [11], Цал-Цалко Ю.С. [9], Турило А.М. із співавторами [7], Ільїної С.Б. і Журби Т.С. [4], Непочатенко О.О. та Мельничук Н.Ю. [5] й інших науковців.

В їх роботах розглянуто теоретичні основи управління витратами як складника комплексної системи менеджменту підприємств і організацій в умовах ринкової економіки, дана детальна характеристика витрат стосовно сьогоденних умов господарювання та їх класифікація, розкрито суть і особливості планування, нормування, прогнозування витрат та калькулювання собівартості як найважливіших складових

елементів системи управління витратами. Висвітлено практичні аспекти методики управління витратами в розрізі їх окремих видів, показано вплив на управління витратами вітчизняних і зарубіжних систем і методів обліку затрат на виробництво, охарактеризовані сучасні способи контролю за формуванням собівартості продукції.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Проте, на нашу думку, невирішеними залишаються питання щодо застосування системного підходу до управління витратами підприємства, яким і буде присвячено дане дослідження.

Формування цілей статті. Метою статті є розгляд управління витратами підприємства на основі системного підходу.

Вклад основного матеріалу дослідження. Витрати підприємства – економічний показник роботи підприємства, що відображає фінансові витрати підприємства на виробництво товарів і послуг.

В економічній літературі зустрічається багато визначень терміна «витрати». При всьому розмаїтті трактувань економічної сутності категорії «витрати» їх можна згрупувати у дві великі групи – трактування витрат із точки зору економічної теорії або бухгалтерського обліку, які суттєво різняться між собою (табл. 1). Визначення з економічної точки зору повніше розкривають власне економічний зміст категорії, а з

бухгалтерської – економічні наслідки здійснення витрат після закінчення виробничого процесу.

Витрати на виробництво – це витрати, обґрунтовані умовами виробництва і спрямовані на створення корисних цінностей або надання послуг шляхом споживання матеріальних, трудових і

фінансових ресурсів. Підприємства можуть здійснювати не тільки виробництво і збут продукції (робіт, послуг), але і ряд інших видів діяльності: підготовку кадрів, науково-дослідні роботи, забезпечення соціальних потреб працюючих та ін.

Таблиця 1

Дефініції економічної сутності витрат [1, 6, 7, 9, 10]

Автори	Визначення витрат
1	2
Трактування сутності витрат з точки зору економічної теорії	
В.Н. Селиванов, Л.К. Воронова	Витрати на виробництво продукції складаються з видатків, пов'язаних з використанням у процесі виробництва продукції природних ресурсів, сировини, матеріалів, палива, енергії, основних фондів, нематеріальних активів, трудових ресурсів, а також інших видатків на її виробництво
І.І. Сидоров	Витрати – це трата енергії і тільки енергії, у тому числі інтелектуальної і фізичної енергії людини. На практиці ці витрати виявляються у вигляді цілеспрямованого й упорядкованого руху і використання деяких обмежених ресурсів: капіталовкладень, основних і оборотних фондів, природних багатств
Є.А. Ананькіна, Н.Г. Данілочкіна	Витрати відображають вартість ресурсів, що використовуються в процесі діяльності підприємства з виробництва продукції, виконання робіт і здійснення послуг
М.Г. Грещак, О.С. Коцюба	Обсяг використаних ресурсів у грошовому вимірюванні для досягнення певної мети – це витрати підприємства
Р. Ентоні, Дж. Рис	Під витратами розуміють грошове вимірювання суми видатків, що використовуються з певною метою
В.Г. Лебедев, Т.Г. Дроздова, В.П. Кустарев та ін.	Витрати характеризують у грошовому виразі обсяг ресурсів на визначений період, використаних на виробництво та збут продукції, і трансформуються у собівартість продукції, робіт і послуг
Л.А. Сухарева, С.Н. Петренко	Витрати – найбільш невизначене слово в управлінні, яке визначається сумою видатків, зазначених підприємством на момент придбання товарів або послуг
Ч.Г. Хорнгрен, Дж. Фостер	Під витратами розуміють спожиті ресурси або гроші, які треба заплатити за товари та послуги
Ю.С. Цал-Цалко	Сукупні витрати живої та уречевленої праці на виробництво продукції становлять витрати господарської діяльності суб'єктів підприємництва
Трактування сутності витрат з точки зору бухгалтерського обліку	
П(С)БО 16 «Витрати»	Витратами визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення власного капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками) за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені
В.П. Савчук	Затрати (видатки, витрати) являють собою зменшення активів або збільшення зобов'язань (пасивів), або поєднання того чи іншого у зв'язку з виробництвом і постачанням товарів у рамках діяльності підприємства
О.Ф. Вербило, Є.В. Мних	Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками)
В.Б. Івашкевич	Витрати – це відтік або інше використання активів і (або) виникнення кредиторської заборгованості в результаті відвантаження або виробництва товарів, надання послуг або здійснення інших операцій, які є основою діяльності господарюючого суб'єкта
П.Я. Юцявичене	Витрати – це спожиті затрати, тобто збільшення зобов'язань чи зменшення активів у процесі поточної діяльності для отримання доходу (фінансового результату) звітного періоду

З позицій сьогодення управління витратами в сфері промислового виробництва доцільно розглядати як системний процес,

відповідно і як інструмент управління необхідно зосередиться на системному підході і розглядати витрати виробництва як систему.

Сам системний підхід як загально-методичний принцип використовується в різних галузях науки і діяльності людини, і має наступні характерні риси.

1. Системний підхід – форма методологічного знання, пов'язаний з дослідженням і створенням об'єктів як систем, і належить тільки до систем.

2. Ієрархічність пізнання, що вимагає багаторівневого вивчення предмета: вивчення самого предмета – «власний» рівень; вивчення цього ж предмета як елемента більш широкої системи – «вищестоящий» рівень; вивчення цього предмета у співвідношенні зі складовими елементами даного предмету – «нижчестоящий» рівень.

3. Системний підхід вимагає розглядати проблему не ізольовано, а в єдності зв'язків з навколишнім середовищем, досягти сутність кожного зв'язку і окремого елемента, проводити асоціації між загальними і окремими цілями [3].

З точки зору системного підходу, управління витратами на підприємстві передбачає виконання всіх функцій управління, тобто функції повинні реалізовуватись через елементи управлінського процесу: прогнозування, планування, нормування, організація, калькулювання, мотивація та стимулювання, облік, аналіз, регулювання та контроль витрат. Виконання всіх функцій управління по всіх елементах – це взаємодія керуючої підсистеми (суб'єкт управління) на керовану підсистему (об'єкт управління). Суб'єктами управління

витратами є керівники, менеджери, спеціалісти, бухгалтерії підприємства, які беруть участь у виконанні окремих функцій або елементів управління витратами. Об'єктами управління є витрати на виробництво, реалізацію продукції (робіт) [2].

Механізми управління витратами передбачають застосування певних методів та інструментів, за допомогою яких вивчають витрати, досліджують їхню поведінку, щоб управляти ними. Вибір методів полягає у застосуванні різноманітних способів і прийомів, за допомогою яких можна вивчити та отримати точну інформацію про витрати і на її підставі прийняти правильні управлінські рішення. Прийняття управлінських рішень впливає на величину фінансового результату підприємства, і тому завершальним етапом є оцінка прийнятого рішення на відповідність поставленим завданням. Якщо результат оцінки свідчить, що реалізація певних рішень і заходів має недоцільний і не вигідний характер, виникає необхідність вибору іншого методу аналізу, який забезпечить вигоду та окупність витрат підприємства [12].

Основними принципами управління витратами є наступні (рис. 1).

Для здійснення будь-якої господарської діяльності необхідне застосування найдосконаліших методів і форм контролю для регулювання її результатів. В умовах ринкових відносин увага акцентується не тільки на кінцевих результатах, але й на методах їхнього досягнення.

Рис. 1. Основні принципи управління витратами на підприємстві

Можливість виділити найважливіші зосередити увагу управління на важливих ділянках напрямки виробничої діяльності дає змогу і підвищити ефективність контролюючих операцій

і робіт. Основними напрямками внутрішнього контролю витрат підприємства є: контроль обсягу випущеної продукції, контроль собівартості (витрат) і контроль результатів (доходів та прибутків).

На нашу думку, системний підхід до управління витратами підприємства можна визначити як сукупність елементів (прогнозування, планування, нормування, організування, калькулювання, мотивування, обліку, аналізу, регулювання, контролю), структури, завдань, технології, які взаємодіють між собою з метою цілеспрямованого формування і використання витрат для підвищення ефективності функціонування підприємства.

Висновки щодо даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку.

Управління витратами підприємства є складовою управління підприємства загалом, і тому існує необхідність детального вивчення та вдосконалення саме формування рівня витрат, доходів і прибутків. Управління витратами полягає у цілеспрямованому впливові на витрати для зміни їхнього складу, структури або поведінки у зв'язку зі зміною умов виробничо-господарської діяльності підприємства. Для детального дослідження та аналізу впливу різних чинників на витрати необхідне створення уніфікованої системи управління витратами, яка забезпечить успішне функціонування підприємства на ринку, виробництво конкурентоспроможної продукції та наявність прибутку. Недосконалі, на наш погляд, системи інформаційного забезпечення управління витратами, тому що надмірно зосереджена увага на витратах, їхній структурі, питомій вазі, проте їх прямо не пов'язують ані з доходами, ані з прибутком підприємства.

Отже, система управління витратами буде ефективною лише в тому випадку, якщо будуть враховані особливості кожного підприємства, охоплені всі процеси, що здійснюються підприємством та буде побудована у відповідності до принципів управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дикань В.Л. Экономика предприятия [Текст]: учебное пособие / В.Л. Дикань, Е.В. Шраменко, Н.В. Якименко. – Харьков: УкрДАЗТ, 2008. – 274 с.
2. Дошнич Г.А. Дослідження актуальних проблем управління витратами [Електронний ресурс] / Г.А. Дошнич. – Режим доступу: www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Economics/10_12_0778.doc.htm
3. Зборовська О. Системний підхід до управління логістичними витратами підприємства [Електронний ресурс] / О. Зборовська. – Режим доступу: http://confiapv.at.ua/publ/konferenciji_2011/section_5/sistemnij_pidkhid_do_upravlinnja_logistichnimi_vitratami_pidpriemstva/11-1-0-740
4. Ільїна С.Б. Контролінг процесів господарської діяльності [Електронний ресурс]: навчально-практичний посібник / С.Б. Ільїна, Т.С. Журба. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16330826/finansu/upravlinnya_vitratami_pidpriemstva
5. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств [Електронний ресурс]: підручник / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1272020453085/finansu/funktsiyi_upravlinnya_vitratami_pidpriemstva
6. Панасюк В.М. Витрати виробництва: управлінський аспект [Текст] / В.М. Панасюк. – Тернопіль: Астон, 2005. – 228 с.
7. Турило А.М. Управління витратами підприємства [Текст]: навчальний посібник / А.М. Турило, Ю.Б. Кравчук, А.А. Турило. – К.: ЦУЛ, 2006. – 120 с.
8. Фроленко Р.В. Інтегрована система стратегічного управління витратами промислових підприємств [Текст] / Р.В. Фроленко // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010. – №15(1). – С. 22-26.
9. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства [Текст]: навчальний посібник / Ю.С. Цал-Цалко. – К.: ЦУЛ, 2002. – 656 с.
10. Цимбалюк Л.Г. Формування та управління витратами виробництва [Текст]: підручник / Л.Г. Цимбалюк. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 240 с.
11. Шегда А.В. Економіка підприємства [Текст]: навчальний посібник / За ред. А.В. Шегди. – К.: Знання, 2005. – 431 с.
12. Ясінська А.І. Сутність управління витратами на вітчизняних підприємствах [Електронний ресурс] / А.І. Ясінська. – Режим доступу: vlp.com.ua/files/54.pdf

Рецензент д.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.